

BROEKX, Petrus Johannes, priester, monseigneur, senator, sociaal voorman der provincie Limburg (Erpekom-Grote Brogel 7 maart 1881 - Hasselt 3 oktober 1968).

Tot priester gewijd te Luik, 16 april 1906. Algemeen Directeur Christelijke Sociale Werken van Limburg 1913-'68. Senator 1921-'53. Doctor honoris causa aan de Katholieke Universiteit te Leuven, in de Toegepaste Economische Wetenschappen (2 februari 1954). Tot Protonotarius Apostolicus a.i.p. benoemd door Paus Paulus VI (1966). Grafmonument te Grote Brogel (1970).

Zoon uit een boerengezin, die een franstalige opleiding kreeg in humaniora en seminarie, werd onder invloed van Frans van Cauwelaert, Dösfel e.a. vurig flamingant. Trad als jong leraar te Hasselt onmiddellijk tot het Hasselts Leesgezelschap toe (gesticht in 1893), dat zich ten doel stelde het „Vlaamsch-katholiek en maatschappelijk leven te bevorderen”. Daarna voorzitter van dit Leesgezelschap en gelijktijdig leiding gevend in het Davidsfonds. Lanceerde op de eerste grote naoorlogse

volksvergadering te Hasselt, 26 januari 1919, de slogan „Vlaamsche strijd en sociale strijd zijn niet te scheiden”. Hij formuleerde er gelijktijdig de sociale eisen (8-uren-dag, 1 fr. loon per uur), de eis tot algemeen enkelvoudig stemrecht, en de vier Vlaamse eisen van het zgn. minimum-program: 1. Vernederlandsing van de Universiteit te Gent en nergens anders dan te Gent, 2. Algemene vernederlandsing van het onderwijs in het Vlaamse land, van hoog tot laag, 3. Vernederlandsing van heel het bestuur in het Vlaamse land, 4. De indeling van het leger in Vlaamse en Waalse regimenten. Broekx was in 1919, op aansporing van Mgr. Rutten, bisschop van Luik, medestichter van de Katholieke Vlaamsche Bond van Limburg, een onderafdeling van de Katholieke Vlaamsche Landsbond en aangesloten bij het Algemeen Vlaamsch Verbond. Art. 3 van de statuten van de Katholieke Vlaamsche Bond van Limburg noemde als doelstelling „aan de Vlaamsche Beweging in Limburg deze praktische eenheid van wil en werking te verzekeren, die noodzakelijk is om binnen den kortst mogelijken tijd haar wezenlijke doeleinden te bereiken”, terwijl art. 4 als „wezenlijke doeleinden” de vier Vlaamse eisen van het zgn. minimumprogram vooropstelde. Deze bond distantieerde zich van meet af aan van het activisme, maar sprak zich resoluut uit voor amnestatiemaatregelen.

Broekx was een der medestichters van het Vlaamsch Secretariaat te Hasselt in 1920 en van het daartoe vereiste Steunfonds. Onder invloed van dit alles werd in 1920 in de Limburgse Provincieraad beslist dat „voortaan geen Fransch meer mocht gesproken worden in de Openbare Zittingen, en meteen ontstond er de zgn. „Katholieke Vlaamsche Democratische doorbraak”. In deze vernieuwde Provincieraad van Limburg werd Mgr. Broekx in 1921 tot provinciaal senator gekozen. (Dit bleef hij tot 1929; van 1929 tot '53 was hij gecoöpteerd senator.) In de senaat en in de fractievergaderingen begon hij onmiddellijk Nederlands te spreken, hetgeen hevige protesten uitlokte, maar waarbij hij gesteund werd door Koning Albert. In het parlement zette hij zich in voor de realisatie van het Vlaamse minimumprogram. Dit kreeg zijn verwezenlijking bij de vernederlandsing van de Gentse universiteit (1930) en bij de taalwetten van 1932.

In 1925 hield Mgr. Broekx bij de vijftigste verjaardag van het Davidsfonds te Lier, bij het monument van Kan. David, in de geest der Vlaamse eisen een markante toespraak. Ook in 1925 ijverde hij voor de oprichting van een Vlaamsch Huis voor de Vlamingen te Luik. Hij zette zich in voor de grote „petitie-actie” in verband met de Vlaamse eisen en voor het lanceren, na de Eerste Wereldoorlog, van de 11 juli-vieringen in de Limburgse gemeenten. In 1928 liet hij, na grondige enquêtes, in samenwerking met de Katholieke Vlaamsche Schoolbond een historische brochure verschijnen: Een noodkreet tot het Vlaamsche Volk!, over de situatie der scholen bij de Limburgse kolenmijnen. Voor de vernederlandsing van de industriële ondernemingen in Limburg is hij ononderbroken blijven ijveren; hij was dan ook in 1952 medewerker van het zgn. Cultureel Akkoord, dat via de Limburgse Economische Raad met de Limburgse kolenmijnen werd gesloten en waarbij de vernederlandsing werd vastgelegd; reeds bij de wetgeving van september

1948 betreffende de Ondernemingsraden had hij gewezen op de nieuwe kansen tot vernederlandsing der ondernemingen. Na de Tweede Wereldoorlog, in 1949, werd de Katholieke Vlaamse Bond van Limburg opnieuw opgericht als Vlaams inspirerend organisme. In deze zélfde geest werd door het Algemeen Christelijk Werkersverbond-Limburg, waarvan Mgr. Broekx algemeen bestuurder was, in april 1952 een provinciaal congres gehouden onder het motto „Wij willen blijven wat we zijn: gelovige en Vlaamse Limburgers”. Broekx sprak hierover het slotwoord.

Tot aan zijn overlijden, in 1968, was hij ononderbroken de provinciale voorzitter van het Limburgs Comité Vlaamse Leergangen te Leuven.

Het culturele en de volksontwikkeling waren voor Mgr. Broekx integrerende elementen der V.B. In 1927 richtte hij te Hasselt, in het kader van de christelijke arbeidersbeweging (ACW), de Dienst Voor ons Volks (Volksontwikkeling) op, vanwaar uit vorming en documentatie over heel Limburg via de bestaande Werkersverbonden werd uitgedragen. Deze taken werden verdeeld en voor de vrouwen overgenomen door de Katholieke Arbeiders-Vrouwengilden (KAV). Na de Tweede Wereldoorlog nam de pasgestichte KWB (Katholieke Werkliedenbond) deze taak verder over voor de mannen. Zo werkte Mgr. Broekx zijn leven lang aan de volledige ontvoogding van de volksmens. Hij is steeds wars geweest van extremismen, maar bezat ruime openheid voor allen. Voor heel wat repressiegevallen na de Tweede Wereldoorlog is hij als senator en gezagvolle figuur tussenbeide gekomen en wist hij hele reeksen gratiemaatregelen en vrijstellingen van straf te bewerken.

WERKEN: Artikelen in *Ons Limburg* (1919-); - *De sociale ontwikkeling*, in *Limburg* (1953, p. 123-142).

LITERATUUR: *Een Noodkreet tot het Vlaamsche Volk - De scholen in de Limbrugse Mijnstreek 1927-28* (1928); - *Katholieke Encyclopedie*, VI (1934, kol. 286); - J. Droogmans, *Mgr. Broekx*, in *Tijdspiegel* (mei 1951, p. 101-106); - J. Gruyters, *Mgr. Broekx*, in *Onze Alma Mater*, nr. 2 (1951, p. 8-9); - *ACW-Congres-Brochure* (1952); - *Het Cultureel Akkoord*, nr. 3 (1952); - G. Eyskens, *Erepromotie Mgr. Broekx*, in *Bijdragen Universiteitsgeschiedenis. Promoties 2 februari 1954* (1954, p. 17-20 en 27-30); - A. Rubens, *Mgr. Broekx*, in *Limburgse Bijdragen van het Leesgezelschap-Hasselt*, bundel 28 (1959, p. 8-19); - J.M. Heuschen, *Mgr. Broekx*, in *Onze Alma Mater*, nr. 1 (1969, p. 19-23); - A. Rubens, *Broekx, Pieter Jan*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, IV (1971).

ANDRÉ RUBENS